

RETALLOS

Dia das letras 2023
Francisco Fernández del Riego

Editorial

Un curso máis, velaí a nosa revista, a revista Retallos. Unha humilde ventá que se abre ao mundo, unha dorna no océano, unha fonte no deserto, un faro no infinito.

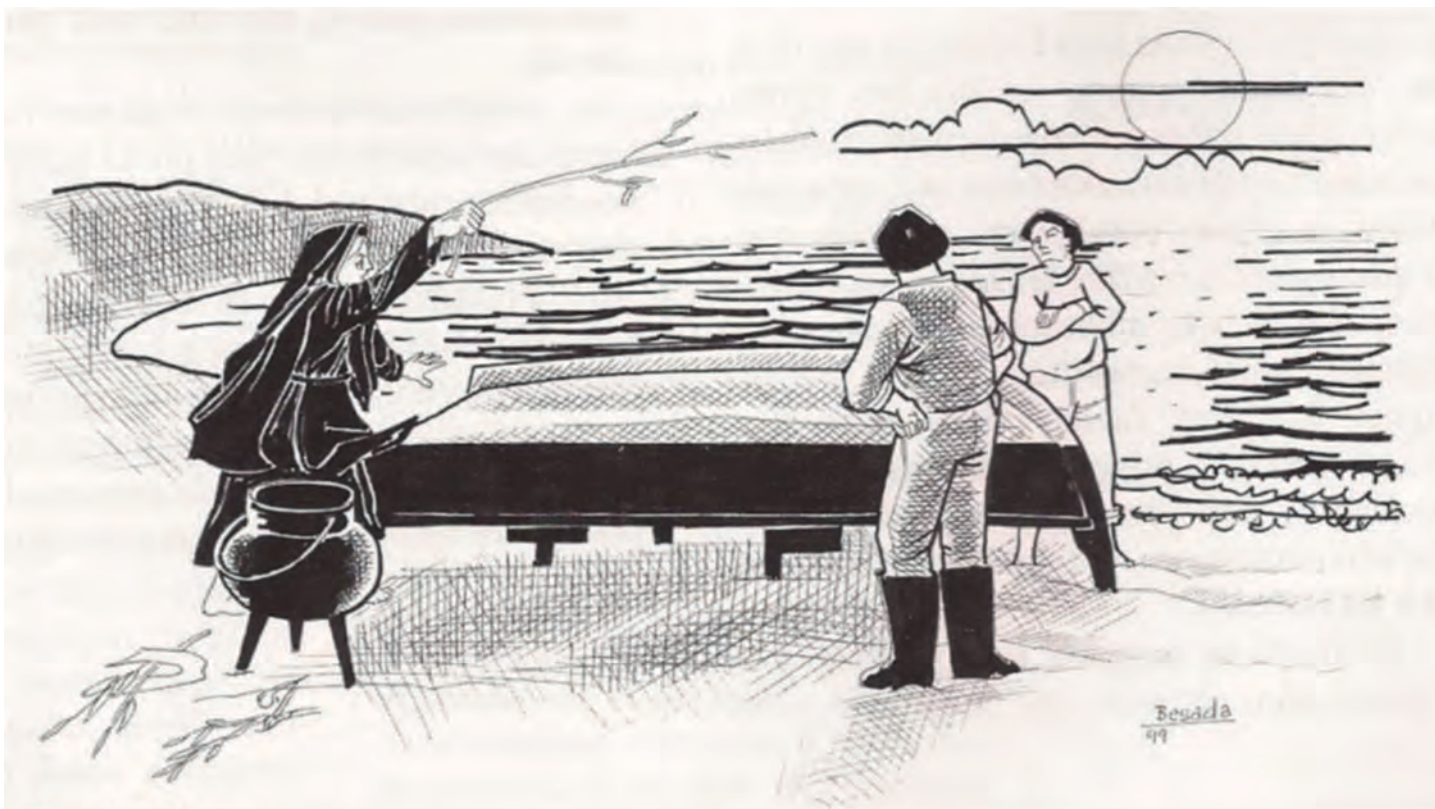
Somos un espazo diáfano, aberto, no que colle todo o universo e hai un recanto para ti, que estás lendo.

O que aquí se publica é un traballo de equipo, cooperativo, unha engrenaxe que funciona co esforzo e dedicación xenerosa de todos e todas .

E non hai límites, nin mapas, nin alfándegas. Podes entrar coa túa equipaxe, sentar e demorarte con nós.

Pasa a páxina, pois, e serás benvido/a. Estás na túa casa. Un refuxio no páramo.

Ah! E contamos contigo para o próximo número!

Créditos

Edita

EDNL – Epa pondal

Diagramación

Fernando Diaz-Castroverde
Luís F. Figueiroa

Revisión lingüística

Antia Cortiñas Leira

Contributos:

Fernando Diaz-Castroverde
Carlos Fernández
Dulce Ferrández
Concepción González
Iria Louzán
Antia Cortiñas
Abel Otero
Jorge Domínguez
Beatriz Márquez

Ana Rial
Alba Barba
Agar Vila
Marta Noemí Cabañas
Evelyn Colop
Cristina Lopes
Luisa Ureta
Gulnara Zeinalova
Osane Centeno
Iván Guerra

Dia das letras 2023

Fernando Diaz- Castroverde

Francisco Fernandez del Riego

Os anos. meus amigos e amigas, son implacables e un, andando o tempo, decátase de que, o tempo non perdoa, xa coñeceu a varios homenaxeados. Aló van, efectivamente, os poetas Manuel María, Lois Pereiro e Antón Avilés de Taramancos, tan diversos e tan complementarios.

Teño para min que a cultura e a literatura non deixan de ser un crebacabezas superposto no que todas as pezas acaban encaixando, ás veces de xeito natural e outras de esguello, con difíciles equilibrios, pero aí están resistindo, sen derrubarse, sen estrondo. E cómpre tamén ter atadallos, ligazóns, que permitan que o andamio non deveña. Don Paco Fernández del Riego, para min, é sobre todo iso, o fío perfecto, a tecedura de ouro que cose calquera greta, calquera pequenísimo desvío da torre de marfil. Un suturador. Un tecedor. Aquel que garda os secretos xeróglifos da pirámide.

Eu tiven a honra de coñecer, moi superficialmente, nalgún coloquio a Paco. Lembroume, pola voz pausada, a exquisita dicción, o saber enciclopédico, o dominio retórico e a amigable e serena palabra, o título dun filme que idolatro: *The Quiet Man*. Lembroume, non sei ben por qué, a mente é libre e caprichosa e moitas veces mesmo incomprendible, o aire irlandés de Inisfree, a localidade en que se desenvolve a película mestra de John Ford. Na altura que eu o vin, xa maior, co cabelo prateado e o andar lento, puidera ser tamén o druída da tribo desorientada que procura os levísimos camiños que conducen a El Dorado.

Porque Paco, desculpen que empregue o hipocorístico, era coñecedor dos tempos de entusiasmo que precederon á infamia da guerra, coñecedor da Xeración Nós, de Cunqueiro, Celso Emilio e tantos outros, estes dous últimos, por certo, compañeiros de xeración. E coñeceu tamén a guerra, a miseria moral, os pequenos e case analfabetos tiranos, o país dos ananos e, pasado o deserto de implacable sede, coseu con fío de ouro todo aquilo que se esmoreceu.

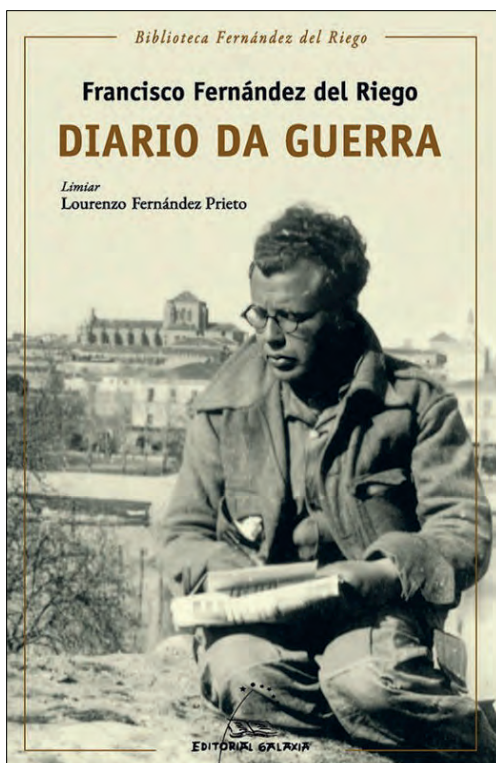
Non chegan as Letras para restituír a memoria e os tributos dos dignos, escollemos unha data e aló vai todo, despois anos e séculos de esquecemento. Hai poucos meses estiveren no cemiterio de Celanova no que está soterrado Celso Emilio Ferreiro e a súa dona Moraima e resultoume conmovedor o deterioro, o abandono do luminoso recinto.

En fin, pobre o país que non teña memoria!

Recuperemos, pois, a Del Riego:

Francisco Fernández del Riego naceu en Lourenzá (Lugo) no ano 1913, aló tan preto de Mondoñedo, onde tamén estudou. Mondoñedo, berce de tantísimos escritores que por alí pasaron (Cunqueiro, Leiras Pulpeiro, Aquilino Iglesia Alvariño...). Hai vilas coma esta que son case unha Babelia, que agochan a biblioteca de Alexandría.

Nese tempo de entusiasmo que dicía, de seguro que subiu ao bosque da Silva, que entrou no espazo misterioso e alucinante dos alicerces, as Covas do Rei Cintolo, ou paseou pola Venecia galega, o barrio da auga de Mondoñedo.

Completou, pasando tamén por Compostela, a carreira de Dereito e foi membro destacado do Seminario de Estudos Galegos e das Mocidades Galeguistas. Infinitos os proxectos, os devezos, as arelas. Era, dixeran, un tempo de entusiasmo!

A ignominia do 36 desfixo o puzzle, extraeu para sempre pezas (Ánxel Casal, Bóveda...) co asasinato vil, retirou outras (Castelao, Dieste...) ou, finalmente, agochou moitas para que non houbera suturas. Tempo de silencio.

Na posguerra, paseniñamente, chega a reconstrución e, xustamente aí, a figura de Paco faise capital. Vexamos:

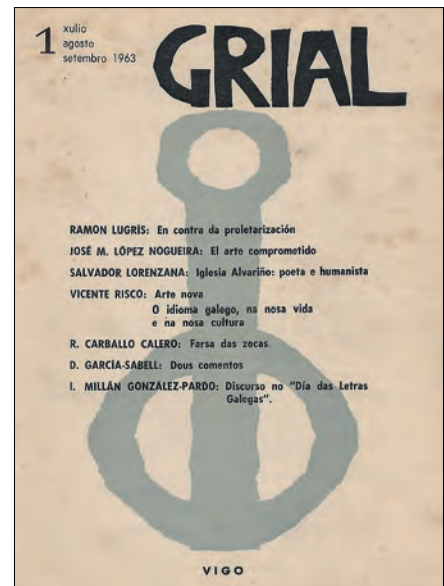
No ano 1950, con Ramón Piñeiro e outros funda a editorial Galaxia, a máis histórica editorial de noso, en 1963 a revista Grial, unha revista científica na nosa lingua que rompe cos escuros pasos da diglosia e ocupa territorios nunca antes transitados, ingresa na Real Academia en 1960, da que será, por certo, presidente entre 1997 e 2001...

Innumerables son os actos nos que participa, os artigos que escribe e as conferencias que imparte.

Ten, ademais, unha moi ampla obra ensaística publicada, pero por non ser excesivamente teórico, escollemos un par de títulos: *Manual de historia da literatura galega* (un manual pioneiro), *Galicia no espello* ou *Álvaro Cunqueiro e o seu mundo*, a biografía do amigo.

En definitiva, un ano máis de letras, amigas e amigos, ben xusto para un home que deseñou con pulso firme e bondadoso os fios de noso, a tea perfecta que ilumina a noite dos tempos, un dos que acreditou en mil primaveras máis para Galiza.

Quixera rematar esta humilde colaboración, salientando o compromiso humano de Paco, ben presente e preocupado por todos aqueles que penaban nos tristes anos da posguerra, como o ilustre Ricardo Carvalho Calero, represaliado nese escuro tempo.

Velaí, reproducimos unha carta de Carvalho, agradecendo o labor de apoio do seu amigo bo e xeneroso:

Ferrol .1-IX_1948

Sr. Don Francisco Fernández del Riego
Vigo.

Meu querido amigo:

Recibín a túa carta do 26 de agosto co traballo que che pedía. Douche as grazas...

Xa que pagan bastante ben a colaboración nos programas rexionais (*refírese aquí a colaboracións na BBC*), claro está que me interesaría moito participar.

A miña situación económica é moi precaria. Así que che agradecería vivamente todo o que puideses facer por min neste sentido e non dubido que farás todo o que che sexa posible facer.

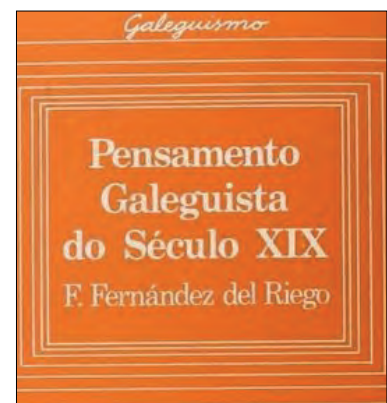
Recibe unha forte aperta do teu amigo.

..... R. Carvalho Calero

Álvaro Cunqueiro, Francisco Fernández del Riego e Carvalho Calero, antes da guerra civil.

Velaí, pois. O xastre dos tempos!
O home que coseu e uniu un tempo de entusiasmo.
Beizón para Don Paco!

As mulleres na Academia de Ciencias de Galicia (RAGC)

A Academia Galega de Ciencias de Galicia, fundouse en 1977, grazas a un grupo de seis galegos ilustres e amantes de Galicia: **D. Enrique Vidal Abascal, D. Isidro Parga Pondal, D. Luis Iglesias Iglesias, D. Domingo García Sabell, D. Antonio Fraguas y Fraguas e D. Eugenio Torre Enciso**, todos eles eran xa académicos da Real Academia Galega, e tiveron o grande acerto de entender que o desenvolvemento de Galicia non só requiría a promoción da cultura asociada á lingua galega, á historia, ás letras e ás artes, senón que necesitaba tamén a promoción da cultura asociada á ciencia, á tecnoloxía e ás súas aplicacións.

Por iso, o **26 de xaneiro de 1973** procederon a asinar un **escrito de solicitude** de creación da Academia Galega de Ciencias. Este feito acadou o seu obxectivo no **Real Decreto 1218/1977 de 23 de abril no que se creou a Academia de Ciencias Galega (RAGC)**, e que finalmente se constituíu en xullo de 1978 cos Académicos promotores e os propostos por diversas institucións, como Académicos fundadores, todos homes agás una muller: a catedrática de Farmacia **María del Pilar Fernández Otero** que foi a primeira en acceder á RAGC, pero o seu traslado fora de Galicia deixouna fora en 1990 e desde esa data, ningunha muller volveu ocupar unha cadeira na RAGC até moitos anos despois; aínda que o ingreso gradual de novos Académicos e Académicas realízase desde esa data de forma anual.

Na verdade non foi até o **ano 2014**, cando o seu presidente Miguel Ángel Ríos asegurou ao tomar posesión: «*habrá mulleres na Academia; en Galicia temos moi boas científicas*». E nese mesmo ano, a institución aprobou o ingreso de catro novos membros en Santiago, dous homes e dúas mulleres: **María José Alonso e Alicia Estévez**.

Estas dúas científicas da área de coñecemento da Bioloxía e Ciencias da Saúde. Supoñen, polo tanto, un fito para a institución que tiña pendente até esta data a súa apertura ás mulleres científicas. De feito o seu nomeamento tivo unha ampla difusión na prensa do momento:

A partir dese ano foron ingresando mulleres na RAGC, pero de forma moi puntual. No 2015 ingresa **Aída Fernández Ríos** tamén da área de Bioloxía e Ciencias da Saúde. No 2018 accede **Pilar Bermejo Barrera** na área de Química e Xeoloxía. E no ano 2021 **Minia Manteiga Outeiro**, na área de Matemáticas, Físicas e Ciencias da Computación e **María Isabel Medina Méndez** na área de Bioloxía e Ciencias da Saúde. Todas elas teñen en común ter publicados un número importante de libros e artigos en revistas de relevo internacional, ao seren investigadoras principais en moitos proxectos de interese internacional e moitas delas teren ademais patentes rexistradas co seu nome, o que pon de relevo a súa pegada nas áreas de coñecemento en que traballan.

LOS PRIMEROS INGRESOS DE LA NUEVA ETAPA DE LA RAGC

MARÍA JOSÉ ALONSO CATEDRÁTICA DE FARMACIA

«La ciencia debe responder a todo aquello que la sociedad nos demanda»

María José Alonso dice que la RAGC se ha abierto a la mujer, al igual que han hecho otras academias en la última década, a medida en que «las mujeres accedemos a puestos de mayor responsabilidad». Cree que la institución es el foro adecuado para debatir «al más alto nivel» sobre la situación de la ciencia y «responder a todo aquello que la sociedad nos demanda». «Asumiré —dijo— el compromiso con el nivel más alto de responsabilidad posible».

DNI

Ocupa el noveno puesto en el ranking mundial en el área de farmacia y toxicología. Lidera un laboratorio que fue pionero en España en nanobiomedicina. Participa en proyectos con la Fundación Gates y, entre muchos otros, tiene el premio Jaime I.

ALICIA ESTÉVEZ CATEDRÁTICA DE MICROBIOLOGÍA

«Ya iba siendo hora de que nosotras entráramos en la institución»

«Ya era hora de que las mujeres entráramos en la academia, y los cuatro nuevo nombramientos podían ser perfectamente, por sus méritos, todos de mujeres», resalta Alicia Estévez. Coincide con sus colegas en que la institución debe revitalizarse, para lo que debe abrirse a la sociedad. «Debe rejuvenecer sus actividades, apostar más por la divulgación de la ciencia y estar más en contacto con los intereses de la sociedad», explica, al tiempo que se compromete a apoyar esta meta.

DNI

Catedrática de Microbiología y Parasitología en la USC, trabaja en el estudio de las patologías en los peces y en vacunas para acuicultura. Autora de 132 artículos de investigación, tiene siete patentes. Ganadora del premio Jaime Ferrán.

Realmente no ano 2021 as mulleres só representaban o 20%, dato que non se corresponde coa presenza de científicas nas universidades e centros de investigación galegos. Información que se recolle no informe: “A *presenza feminina na Real Academia Galega de Ciencias (RAGC) 2008-2021*” presentado o 11 de febreiro na propia sede da RAGC, pola **Asociación de Mulleres Investigadoras e Tecnólogas (AMIT) - Nodo Galicia (AMIT-Gal)**, con motivo do Día da Muller e a Nena na Ciencia.

No devandito documento indicase ademais, que a entidade aínda ten moito camiño por diante para romper a fenda de xénero e realiza a este respecto varias recomendacións para promover accións positivas co obxectivo de permitir un maior recoñecemento social das contribucións das mulleres científicas, fomentar unha imaxe máis inclusiva da RAGC e incrementar a presentación de mulleres candidatas nos distintos premios. A mesma situación prodúcese na designación das personalidades no Día da Ciencia en Galicia ou nos Científicos Galegos do Ano, así como nas diferentes convocatorias de medallas e premios da entidade: Medallas e Premios de Investigación e Divulgación Científica etc.

Foi a partir do referido informe que o presidente da entidade nese ano, Juan Lema declaraba á prensa: «Somos ben conscientes do *desequilibrio de xénero nos recoñecementos do ámbito científico e traballamos por mellorar o balance. Nos últimos anos téñense tomado accións importantes, o que está a resultar nunha evolución positiva.*»

Convidamos á sociedade científica a presentar candidaturas femininas aos premios da RAGC», coa finalidade de proporcionarlles as nenas máis referentes femininas e ir eliminando roles de xénero sobre a ciencia e a tecnoloxía.

Efectivamente, foi o pasado ano (2022) cando se produciu o maior número de ingresos, ao seren nomeadas 5 novas académicas numerarias na RAGC: **Carmen Isabel Álvarez Lorenzo e Marisol Soengas González** na área de Bioloxía e Ciencias da Saúde; **María Loureiro García e Ana Cebreiro Gómez** na área de Ciencias Económicas e Sociais e **Herminia Domínguez González** na área de Química.

Carmen Isabel Álvarez Lorenzo (Santiago de Compostela, 1970), catedrática de Farmacia e Tecnoloxía Farmacéutica na Universidade de Santiago de Compostela, na sección de Bioloxía e Ciencias da Saúde. Especializada en novos sistemas poliméricos e as súas aplicacións farmacéuticas e biomédicas. No seu discurso para a RAGC deixou claro a necesidade de desenvolver medicamentos «*eficaces, seguros e personalizados*»

PROMESAS EN INVESTIGACIÓN | CARMEN ÁLVAREZ LORENZO, Coordina r
Universidad de Santiago sobre lentillas r

Lentillas para corregir la diabetes

Investiga en lentes de contacto para la patología oftálmica diabética | Su grupo ha obtenido ya prototipos de lentes para otras enfermedades | En el futuro, ve en una posible aplicación

SANTIGO DE COMPOSTELA
ALVARO SEGALAS
ALVARO SEGALAS

Desde que se licenció en 1993 y cinco años después se doctoró en Farmacia por la Universidad de Santiago de Compostela, Carmen Álvarez Lorenzo se ha enfrentado en su carrera científica a varios enemigos en forma de enfermedades. Una de ellas es la diabetes. La científica gallega dirige un proyecto con lentes de contacto medicadas que tienen como objeto las alteraciones asociadas a este síndrome endocrino.

Las lentes de contacto medicadas podían ser una alternativa en el tratamiento de las patologías oculares de la diabetes, como la retinopatía o el glaucoma.

Cincoenta años después de la comercialización de las primeras lentillas, aún es un reto dotarlas de capacidad para la liberación y el

Por ello, el grupo de Álvarez Lorenzo decidió apostar por este proyecto de lentes de contacto terapéuticas. La elevada incidencia de estas patologías hace que el riesgo de pérdida de visión sea mucho más elevado en los enfermos diabéticos que en el resto de la población. Algunos de los tratamientos disponibles requieren inyecciones intravitreas o la aplicación tópica utili-

María Loureiro García (A Pontenova, 1972), catedrática de Economía na USC no campo da economía da enerxía, ambiental e agraria, tamén forma parte da entidade como académica numeraria da sección de Ciencias Económicas e Sociais. Defendeu *"políticas climáticas máis xustas para avanzar na transición enerxética"* no seu discurso de ingreso na RAGC. Tamén colaborou na realización dunha valoración de danos causados polo Prestige e, nunha entrevista do ano pasado, defendeu a presenza feminina nas ciencias xa que *«canto máis heteroxéneo sexa o mundo científico máis interesante será»*.

Herminia Dominguez González (San Xoán de Río, Ourense, 1965), catedrática de Enxeñaría Química da Universidade de Vigo (Uvigo) en el Campus de Ourense para a sección de Ciencias Técnicas. Está centrada no eido do aproveitamento sostible de recursos naturais, sendo unha das investigacións máis citadas en España. No discurso de incorporación a RAGC falou sobre o aproveitamento de biomasa vexetal residual para *«avanzar cara a sostenibilidade contribuíndo a xerar riqueza local»*.

Marisol Soengas, experta en melanoma, entra en el club de los Gallegos del Año

La científica de Agolada es la jefa del grupo de estudio de ese tipo de cáncer en el Centro de Investigaciones Oncológicas// Sus trabajos son una referencia a nivel internacional

Herminia Domínguez ingresa na Academia Galega de Ciencias

Marisol Soengas González. é unha científica que naceu na Agolada (Pontevedra) en 1968 e que na actualidade é investigadora do Centro Nacional de Investigacións Oncolóxicas (CNIO) en Madrid. Comezou os seus estudos de Bioloxía na Universidade da Coruña en 1986, finalizándoos na Universidade Autónoma de Madrid onde se licenciou en Bioloxía Molecular.

En 1996 realiza os seus estudos de doutorado, baixo a dirección de Margarida Salas, no Centro de Bioloxía Molecular "Severo Ochoa" e en 1997 trasladouse aos EE.UU, neste país continuou os seus estudos de postdoutorado no campo da oncoloxía no prestigioso Cold Spring Harbor Laboratory de Nova York, especializándose no melanoma humano.

Despois de once anos nese país, regresou a España incorporándose ao Centro Nacional de Investigacións Oncolóxicas (CNIO), onde dirixe o Grupo de Melanoma.

Polo tanto, representa unha muller que conseguiu situarse en postos de máxima responsabilidade científica no noso país e a nivel internacional.

Ana Cebreiro Gómez (Ferrol, 1971), graduada en Economía pola Facultade de Ciencias Económicas de la USC, e actualmente responsable de tributación internacional no Banco Mundial. O seu obxectivo é axudar a países menos desenvolvidos a melloraren as políticas tributarias para que sexan *«non só máis equitativas se non tamén máis sostibles»*.

La economista ferrolana Ana Cebreiro, académica

Aída Fernández Ríos (1947-2015) nada en Vigo no seno dunha familia mariñeira tradicional. Dende ben pequena tivo relación co eido marítimo pero non foi ata que coñeceu a unha científica do Instituto de Investigacións Pesqueiras espertou o seu interese e, con 25 anos, aproba as oposicións de axudante de laboratorio. Apaixonada do seu traballo, compaxíno cos estudos de Bioloxía terminando a carreira e realizando un doutorado.

Foi pioneira na participación do primeiro

estudo para cuantificar o CO₂ acumulado nos océanos procedente da queima de combustibles fósiles. Continuou a especialización na acidificación dos océanos relacionada coa emisións antropoxénica do CO₂. Pouco a pouco e con moito esforzo e tesón, foi ascendendo ata chegar a ser a primeira muller en dirixir o Instituto de Investigacións Mariñas do CSIC (2006-2011).

«O mar, fonte de saúde», el discurso de ingreso de Isabel Medina en la Academia Galega de Ciencias

SOMO E MAR
REDACCIÓN LA VOZ

María Isabel Medina Méndez (1966) viguesa profesora de investigacións no Instituto de Investigacións Mariñas de Vigo, licenciouse en Ciencias Químicas na USC e doutorouse (1994) no eido dos lípidos que presentan os alimentos de orixe mariña. É por iso que no seu discurso no nomeamento como membro da RAGC utilizou como título “*O mar, fonte de saúde: beneficios do consumo dos produtos de pesca e acuicultura*”.

Esta ampla experiencia está relacionada con aspectos como a calidade, seguridade e valor nutricional dos produtos mariños.

Minia Manteiga Outeiro (1963, Santiago). A súa paixón pola astrofísica naceu con *Cosmo*, a serie de Carl Sagan, e comezou os estudos en Santiago migrando logo ata Tenerife onde rematou a especialidade. Actualmente é profesora na UDC e a primeira muller catedrática de Astrofísica de Galicia (2018), traballa en proxectos que aplican técnicas de intelixencia artificial desenvolvendo algoritmos para a preparación de arquivos de datos do satélite GAIA da ESA. No mesmo ano que foi nomeada membro da RAGC, foi tamén nomeada como Vicepresidente da Sociedade Española de Astronomía; e como dixo na súa derradeira entrevista do 2022 “aínda pido desexos ás estrelas”.

Minia Manteiga, catedrática de astrofísica: «Aún pido deseos a las estrellas»

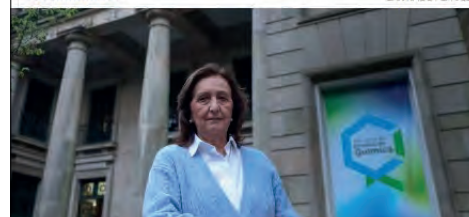
JORGE CASANOVA

Pilar Bermejo Barrera (1956) compostelana licenciada en Química Analítica, dirixe o Grupo de Elementos Traza, Espectroscopia e Especiación dende fai 33 anos centrándose os seus estudos na presenza de elementos traza en materiais ambientais, biolóxicos e clínicos, así como o estudo da detección de drogas e, recentemente, nas nanopartículas metálicas. Como ven dixo ela nunha entrevista o ano pasado: “*A xente non é consciente de que os químicos estamos en todos lados*”.

Pilar Bermejo, decana de la Facultade de Química de Santiago: «Me desconcierta ver mujeres brillantes que abandonan la profesión académica por la familia»

IRENE MARTÍN
SANTIAGO / LA VOZ

Visita á EDAR – Bens

Na EPAPU Eduardo Pondal non é común realizar moitas excursións, pero os nosos profesores de bioloxía sorprendéronnos gratamente ao levarnos de excursión ao Edar de Bens (planta de tratamento de augas)

A nosa primeira impresión foi que cheiraba moi mal, pero a nosa experiencia foi moi positiva igualmente. Explicáronnos todo o proceso polo que pasa a auga residual que sae das nosas casas até chegar ao océano e, desta maneira, tamén nos abriron os ollos sobre pequenos actos do noso día a día que poden facer a diferenza para non contaminar a auga. Cometíamos erros que parecían pequenos, pero que provocaban grandes impactos no medio ambiente. Por exemplo, algunha vez tiraches unha toallíña polo váter? Con esta pregunta referímonos a eses pequenos erros que poderíamos evitar para axudar a unha mellor depuración das augas residuais.

Ao principio da visita, déronnos unha charla sobre todo o proceso da transformación de augas residuais en augas limpas. A través dunha presentación, contáronnos como se creou o lugar, o traxecto da auga das nosas casas até Bens e a súa depuración; mostráronnos imaxes e contáronnos historias impactantes de residuos que chegan a través da auga.

Unha vez no exterior, fixéronnos unha visita guiada polas distintas instalacións como: unhas piscinas que, a primeira vista, non parecían conter máis nada que auga, pero explicáronnos que alí habitaban unhas bacterias moi importantes para a limpeza e a desinfección da auga.

Para terminar, leváronnos ver o gran emisario, o canal de saída da auga ao mar, digno de ver, e explicáronnos como a auga depurada que sae por aí xa está tratada para que non sexa contaminante para o océano.

A visita foi amena e fixo que nos désemos conta de todo o que tiñamos que mudar sobre os nosos hábitos diarios. Sempre é importante aprender; nós aprendemos que polo váter só se tiran as 3 P: papel, pipí e popó.

Visita á ETAP da Telva

Somos dúas alumnas da ESA, que aceptamos a oportunidade que nos brindou a EPA Eduardo Pondal de visitarmos ETAP da Telva (emalcsa).

Do mesmo xeito que algúns de vós, cando nos propuxeron esta visita, preguntámonos que era unha ETAP, e hoxe en día podemosvos dicir que se trata dunha estación de tratamento de auga potable, e a da Telva, en particular, leva en funcionamento 70 anos, as 24 horas, os 7 días da semana. Ademais, está situada estratéxicamente a certa altitude para facilitar a chegada da auga á cidade sen necesidade de bombeala (tal e como acontece coa de Carral) e devolve ao río Mero a auga limpa e libre de contaminantes.

Pero vamos ao importante, como foi a visita?

As expectativas que tiñamos non eran moi altas, xa que nunca visitáramos unha ETAP e considerabamos que a visita consistiría unicamente en ver as instalacións e escoitar a algunha persoa falarnos do seu funcionamento; pero como relataremos a continuación, a visita acabou sorprendéndonos gratamente.

A primeira sorpresa tivémola axiña, ao chegarmos ás instalacións, cando un dos tres guías, Andrés, nos mostrou unha caixa chea de misterios: unha muda completa de serpe, niños de mantis relixiosas, unha vacaloura disecada...

Despois de explicarnos o contido da caixa, a visita continuou profundando na flora e fauna do río Mero.

Ademais, coa axuda dos guías, levamos a cabo varias actividades, unha das cales foi realizada por unha de nós, e que consistiu en colocar unha casiña nunha árbore para que os paxaros puidesen aniñar.

Puidemos ver tamén, como un dos guías cazou dúas bolboretas que albergou nunha caixiña (sen facerlles dano) para ensinárnolas de preto, e que posteriormente liberamos.

En resumo, a visita foi marabillosa, grazas en parte ao papel dos tres guías que foron capaces de despertar o noso interese até polos excrementos dunha lontra. Non houbo nada que non fose do noso agrado, só queda agradecer a visita.

Visita virtual ao CGAC

- Centro Galego da Arte Contemporánea -

O alumnado de 2º da ESA tivo a oportunidade de participar nun percorrido virtual artístico organizado polo Centro Galego de Arte Contemporánea de Santiago (CGAC) no mes de marzo.

Nesta visita interactiva o noso alumnado participou nunha instrutiva conversa con Sara, a artista encargada de realizar e guiar a visita virtual.

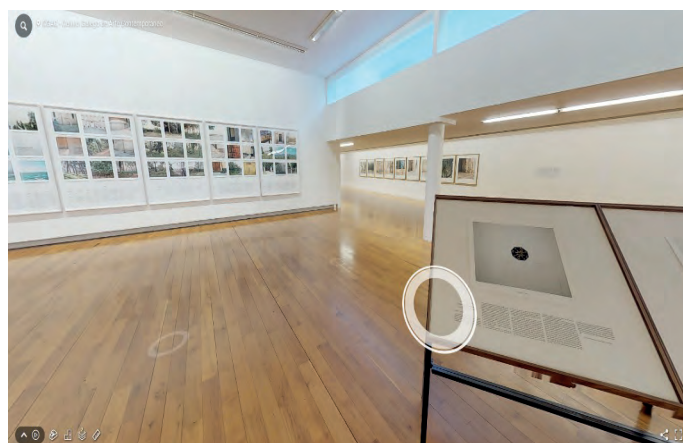
Unha conversa que nos permitiu comprender mellor as manifestacións artísticas contemporáneas.

Nesta actividade, as alumnas e os alumnos observaron as distintas manifestacións artísticas contemporáneas como, por exemplo, varias exposicións temporais e outras permanentes localizadas no museo de Santiago, ou fotografías, cadros, novas formas artísticas...

Así mesmo, a nosa guía, participou activamente nun diálogo co noso alumnado, propiciando que debatésemos sobre certos contidos relativos á arte; sobre os cales puidemos comprobar que aínda nos queda moito por aprender no relativo á arte contemporánea.

Sara, a guía, mostrounos como moitas veces necesitamos comprender o que hai “detrás” dunha obra artística para poder interpretala dunha forma moito máis profunda e enriquecedora.

O noso alumnado aprendeu que detrás de toda manifestación relativa á arte existe un simbolismo e unha historia asociada a ela que, tras coñecela, outórgalle unha nova dimensión á propia obra. Desta forma puidemos comprender que un museo non é tan só o contido material que se amosa nel, senón tamén a historia que cada artista nos quere transmitir.

Aprendendo na aula fóra da escola

Na EPAPU Eduardo Pondal hai catro grupos de alumnado de EBI (Ensinso Básico Inicial). Polo xeral son alumnos e alumnas que non poden homologar os estudos do seu país de orixe ou aqueles que non tiveron a oportunidade de cursar os estudos básicos.

No grupo de EBI 2 o alumnado propuxo na clase quedar todo o grupo en horario extraescolar para repasaren as dúbidas de cara aos exames finais. Os docentes chamámoslle a isto MOTIVACIÓN, e para nós é o maior tesouro que podemos atopar no alumnado.

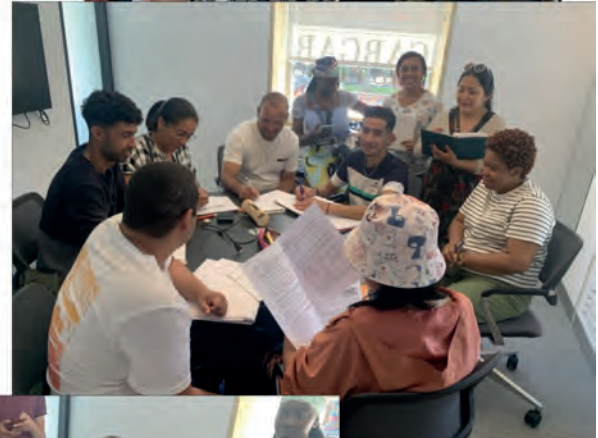
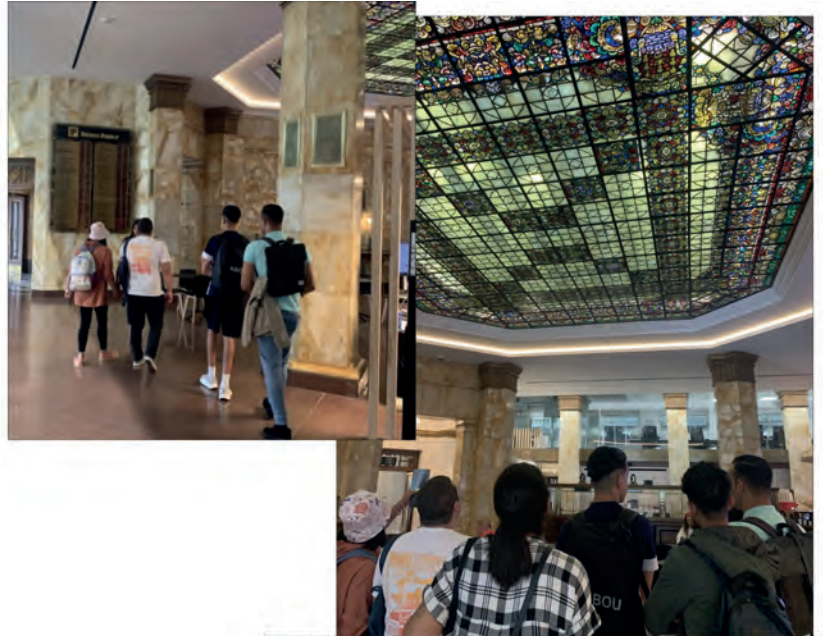
A nosa obriga é a de atender esa motivación, mimala e potencia para que medren aínda máis as ganas de aprender.

Así que, puxémonos a buscar, en tempo récord, un momento e lugar para a xuntanza demandada. O mércores 14 de xuño quedamos no Workcafé do Cantón Pequeno.

Alí, Marta, a anfitriona do Workcafé, recibíunos como corresponde e explicounos algúns datos sobre o histórico edificio e o funcionamento do Workcafé. A continuación pasamos a unha sala que reservaran para nós e tivemos unha pequena sesión de repaso de dúbidas.

Ao remate todos tomamos un café e falamos de nós mesmos nun entorno distinto á aula, o que facilitou unha comunicación máis relaxada e distendida sen a presión do horario das clases.

Foi unha moi boa experiencia para o alumnado e para o profesorado, esta de sacarmos a aula fóra da escola, unha experiencia que tentaremos repetir no futuro.

Crónica de uma viagem internacional cá dentro

Nos passados dias 21 e 22 de abril de 2023, un grupo da EPAPU Eduardo Pondal da Corunha fizemos uma viagem de estudos interdisciplinar e interdepartamental às eurocidades Chaves-Verim e Vila Nova da Cerveira-Tominho.

A ideia foi a de fornecermos ao nosso heterogêneo alunado a possibilidade de realizarem uma saída para irem além de uma simples visita extraescolar pontual, e dar-lhes assim também a possibilidade de conhecerem outro país europeu: Portugal, vizinho do nosso e com profundas relações históricas, linguísticas e de relacionamento comercial e económico ainda na atualidade; o que se materializa numa das fronteiras mais permeável e movimentada de toda a União Europeia.

A viagem foi programada para desfrute de dois dias com dormida de uma noite na Pousada da Juventude de Vila Nova da Cerveira.

Começamos a saída didática numa das cidades com maior património histórico da nossa nação, Tui, antiga capital de província do extinto reino da Galiza. Depois de percorrermos a sua parte antiga, perdendo-nos entre o seu legado medieval cujas pedras rememoram a relevância duma cidade que chegou a ser cabeça episcopal, terminamos na sé-catedral fortaleza.

O templo, de estilo gótico, localiza-se no alto da cidade antiga dominando de jeito majestoso a cidade. Ali comprovamos o carácter estratégico e defensivo do edifício e aprendemos a origem etimológica do topónimo Tui; Diómedes rei Aqueo bautizou este lugar assim, como lembrança do seu pai, Tydeo.

No interior observamos um templo com uma estrutura muito singular tanto pela sua amplitude como pela distribuição das suas naves; passeamos escutando com o audioguia algumas das histórias mais enigmáticas que guardam os seus robustos muros. Onde, numa das suas capelas impartia justiça Pedro Álvarez de Soutomaior, mais conhecido como “Pedro Madruga”, um dos nobres mais poderosos

e sanguinários da Galiza baixomedieval. Por último, conversamos e fotografamos algumas bonitas estampas no claustro da catedral, onde eram ouvidos, indistintamente, dois falares estreitamente vinculados tanto cultural como historicamente: galego e português.

Seguiu-se um almoço conjunto em Valença que culminou com uma visita a chover picaretas pela vila fortificada e a sua feira, o que não nos impediu de realizarmos algumas compras de atalhados e outras bugigangas como manda a tradição.

Já à tarde, parecia que começava a escampar e a chuva ia dar uma trégua, mas como não era nada ao certo, a nossa guia da parte da tarde, Patricia, preferiu mostrar-nos e explicar-nos o museu do “Cabaqueiro” no Rosal (Tominho) em vez de irmos, como estava programado, encharcar-nos pela floresta afora na procura do jacimento arqueológico com petróglifos de “Tabagón”.

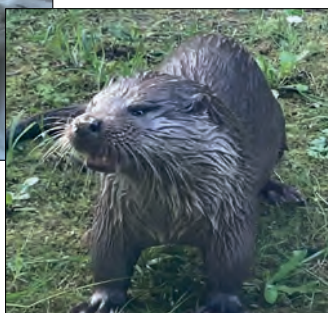
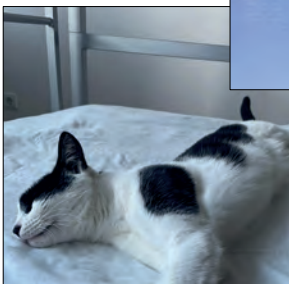
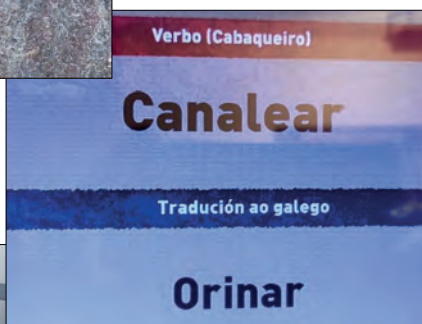
A visita alternativa resultou um xpto! (um espetáculo!) e o alunado teve ocasião de conhecer a existência de uma gíria profissional em primeira mão. Em saindo do museu já todos estávamos desejosos de “plantarmos um salgueiro nalgum lugar”¹

A acomodação na Pousada da Juventude² de Vila Nova da Cerveira foi realizada com total normalidade e com a companhia e expetação de um curioso gatinho que insistia em vir ter connosco até aos quartos.

"Faz da noite, noite; e do dia, dia e viverás com alegria!"

No dia a seguir, sábado, fomos recebidos na Câmara Municipal de Tominho onde nos armamos em concelheirs e recebemos uma palestra muito interessante sobre a eurocidade, os seus projetos conjuntos e até sobre os entraves ainda existentes para as ótimas relações mútuas.

¹ A expressão “plantar un salgueiro”, na gíria dos cabaqueiros, significava sair sem pagar dalgum lugar.

² As Pousadas da Juventude são uma rede de alojamentos turísticos estatais de carácter económico e público.

.Após a palestra fomos vagar, e comprar mais algumas bagatelas, pois:

“Dinheiro não dá felicidade. Mas paga tudo o que se gasta!”, pela feira de Vila Nova da Cerveira.

Almoçamos num restaurante num lugar próximo o ótimo e sempre especial frango de churrasco português e nos aprontamos para realizarmos a última visita guiada ao Aquamuseu do Rio Minho, onde a lontra teve a honra de nos vir saudar e onde conhecemos a história, e alguma que outra estória, sobre as espécies e a pesca no rio que nos une.

“E.. atrás de mim virá, quem de mim bem dirá!”

Relato HISTÓRICO da cidade global

Brigantium

Da despoboación ao Camiño inglés e a cidade real

Do comercio ás migracións

Da Autonomía galega ao mundo actual

Personaxes históricos

Escudo de Galicia

Galicia ten unha historia global pola posición xeostratéxica ligada ao mar, as rutas do Atlántico, as migracións e as diásporas, especialmente a americana. Desde a economía, a cultura ou a lingua, levamos séculos trazando un perfil global na sociedade internacional.

Escudo da Coruña

Nesta historia, A Coruña ten un papel protagonista, desde a Casa das Esquecidas do S.XVI e moito antes coa historia do porto e as primeiras rutas comerciais atlánticas, ata hoxe, co impacto da globalización e a internacionalización económica e cultural da cidade.

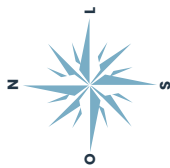

Segue os puntos co teu móbil

500 m

Busca un punto ou unha bandeira e segue as conexións

Os viquingos

Celebracións de despedida

Ao acabarmos o curso 2021/2022 despedímonos do noso compañeiro Ramón Ojea, quen foi secretario do centro e a quen desexamos o mellor nesta nova etapa

Celebracións de despedida e petiscos de Nadal

En Nadal de 2022 realizamos a despedida do noso compañeiro Daniel Garcia a quen tamén desexamos o mellor nesta nova etapa.

Palavra Comum, esa revista

Palavra Comum é unha revista na Internet de divulgación da cultura galega en convivio fraterno co universo lusófono. Presenta tanto obras de artistas consagrados canto estreantes, tentando constituírse nun importante acervo da arte contemporánea galega. Posúe varias seccións dedicadas á ficción, poesía, crónica, crítica, tradución e ensaio mais tamén noutras vertentes artísticas como fotografía, cinema, pintura e música. Por iso non deixedes de visitala para estar ao corrente dos novos talentos. Para presentarcha, da man de Fernando Pessoa, escollimos dous poemas de autores galegos presentes na revista. Podedes visitala en <http://palavracomum.com>

Poema perdido nunha botella, Maria Lado (de “Oso, mamá, si?”, 2015)

para o océano
 ti eras só un neno de fanequeiras vermellas
 que a area enterraba,
 un brazo fortemente prendido da miña saia
 morada
 teño medo dos bichos, mami,
 dos bichiños do mar
 e con forza de xigante collíaste da tea.
 só así deixabas que o mar che lambese,
 sen avanzar, as pernas,
 cravados ti e eu fronte a liña pola que a tarde
 escapa,
 mollándose o rodo da saia coas puntas do mar
 ti ... acordaste diso?
 eras só un neno
 ao abrigo do monte de mallou
 os dous éramos pequeniños, coma as
 caramuxas, no areal deitado
 un dedo de brisa percorrendo as nosas costas
 peiteando as herbas de namorar no lombo da
 praia
 e esas outras prantas, mami, esas que son
 como rabiños de coello
 son, si. son.
 e cando se moven así é porque os coellos están
 contentos.
 están, si, están.
 lébralo? eu escribira fronte ao mar
 estás aquí neste poema, ves?
 e mamá tamén e o mar.
 e os bichiños do mar?
 tamén, e os rabiños de coello
 todos aquí, dentro deste poema,
 nesta botella, construíndo un recordo deste día.

bótala ao mar, meu amor?
 pero calabas, agarrado á saia que a brisa
 preñaba.
 e a onde iremos?
 a onde o mar nos leve.
 e habemos de volver?
 pois, non sabemos e ti estarás comigo?
 ata o último verso.

Fernando Pessoa (1888-1935) foi probablemente o mais grande poeta portugués contemporáneo. Pessoa creou diferentes “heterónimos”, diferentes nomes de escritores, cada un cunha personalidade escribindo así baixo diferentes puntos de vista. Os mais coñecidos son: Álvaro de Campos, Alberto Caeiro e Ricardo Reis. Que desfrudes deles!

Ricardo Reis.

Segue o teu destino,
 Rega as tuas plantas,
 Ama as tuas rosas.
 O resto é a sombra
 De árbores alheias.

A realidade
 Sempre é mais ou menos
 Do que nos queremos.
 Só nós somos sempre
 Iguais a nós próprios.

Suave é viver só.
 Grande e nobre é sempre
 Viver simplemente.
 Deixa a dor nas aras
 Como ex-voto aos deuses.

Vê de longe a vida.
 Nunca a interrogues.
 Ela nada pode
 Dizer-te. A resposta
 Está além dos deuses.

Mas serenamente
 Imita o Olimpo
 No teu coração.
 Os deuses são deuses
 Porque não se pensam.

Maria Lado Lariño, Cee, 1979

Ricardo Reis

Ó mar salgado, quanto do teu sal
São lágrimas de Portugal!
Por te cruzarmos, quantas mães choraram,
Quantos filhos em vão rezaram!
Quantas noivas ficaram por casar
Para que fosses nosso, ó mar!

Valeu a pena? Tudo vale a pena
Se a alma não é pequena.
Quem quer passar além do Bojador
Tem que passar além da dor.
Deus ao mar o perigo e o abismo deu,
Mas nele é que espelhou o céu.

Álvaro de Campos

Todas as cartas de amor são
Ridículas.
Não seriam cartas de amor se não fossem
Ridículas.

Também escrevi em meu tempo cartas de
amor,
Como as outras,
Ridículas.

As cartas de amor, se há amor,
Têm de ser
Ridículas.

Mas, afinal,
Só as criaturas que nunca escreveram
Cartas de amor
É que são
Ridículas.

Quem me dera no tempo em que escrevia
Sem dar por isso
Cartas de amor
Ridículas.

A verdade é que hoje
As minhas memórias
Dessas cartas de amor
É que são
Ridículas.

(Todas as palavras esdrúxulas,
Como os sentimentos esdrúxulos,
São naturalmente
Ridículas).

Antom Laia López, Melide, 1956

COUSAS PEQUENINHAS, Antom Laia López

*Às vezes numa pequena coisa pode-se
encontrar todas as coisas grandes da vida não
é preciso muito, basta olhar*
Ondjaki

Basta olhar as miradas das crianças o peitear-
se dos cabelos livres

a água em verde azul do mar a luz entrar ténue
polas janelinhas

o canto do grilo no solpor do dia o frescor das
pingas nos abrentes

o galo a cantarejar no cimo do poleiro o recordo
persistente da beilarota

as palavras primeiras dos filhos o sorriso dos
avós a fitar em nós

o voo da libelinha derriba dos rios as flores a
nascer nas roseiras

a primeira cereija do verão o corpo a achegar-
se ao corpo

o beijo dos paporroibos nos ninhos

os ovos das merlas a criar merlinhas

as olhadas infinitas do tempo por chegar o
amor que se sente nos sonhos

das pequenas cousas que se tocam a liberdade
dos povos a ser livres

como as barquinhas de papel a vogar rio
abaixo na busca das concas que tenhem um
peirao de rosas avermelhadas

basta coas pequenas cousas das nenas que
calcetam mundos de astros pequeninas cousas
a tocar-se nos lábios

Paraguay

Paraguay es un país sin litoral que está situado en el corazón de América del Sur. Está organizado como un estado unitario cuyo territorio se compone de un distrito capital y 17 departamentos. La capital, Asunción, es también el distrito más poblado.

Limita al Norte con Brasil y Bolivia, al este con Brasil y Argentina, al sur con Argentina y al oeste con Bolivia y Argentina.

Tiene grandes extensiones de pantanos y bosques subtropicales así como sabanas y matorral. Su superficie es de 406.752 km² y lo habitan 6.854.536 paraguayos. El clima es tropical a subtropical.

Paraguay es un país bilingüe donde el idioma nativo predominante, el Guaraní, ha convivido durante siglos con el español.

El Guaraní es fuente de una inmensa producción poética, oral y escrita, expresada en composiciones musicales valoradas en todo el mundo. Asimismo, es el idioma del trato cotidiano.

Yo nací en un lugar que se encuentra al norte, Horqueta, en el departamento de Concepción, ciudad que está situada a 428 km de Asunción. El nombre se debe a que nació de un cruce de caminos llamado "Tape Horqueta". La ciudad tuvo su origen en una capilla fundada en el año 1793, por lo que tiene 230 años de antigüedad.

La región está dedicada a la agricultura, artesanía en cuero y la ganadería.

La economía paraguaya es pequeña y abierta, altamente dependiente de la producción agropecuaria y el comercio exterior, en particular de soja y carne vacuna, que representan cerca del 40% de las exportaciones.

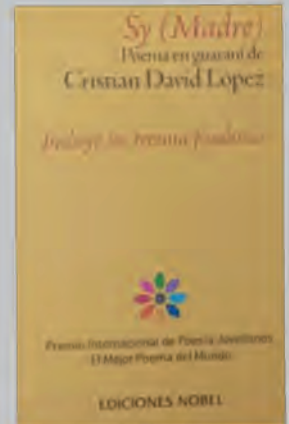
Guaraní es también el nombre de la moneda, de curso legal en Sudamérica y con estabilidad monetaria en los últimos 70 años.

"Che sy" es un poema compuesto por Cristian David López, premiado en 2014 con el "Premio Internacional de Poesía Jovellanos El Mejor Poema del Mundo"

Sy' (Madre)

*Ahai nde resa
ha mitãnguéra oma'ë.
Ahaí nde juru
ha mitãnguéra opuka.
Ahai nde réra
ha mitãnguéra oñe'ë.*

*(Dibujo tus ojos
y los niños miran.
Dibujo tu boca
y los niños sonríen.
Dibujo tu nombre
y los niños hablan.)*

Guatemala

Enchilada guatemalteca

Guatemala está ubicada en la América Central y limita al norte y oeste con México, al este con Belice y el Golfo de Honduras y al sur con Honduras, el Salvador y el océano pacífico.

Guatemala como país está dividida en seis regiones con diferentes características de clima y temperatura tropical y subtropical. Destacan la industria de alimentos, industria textil y de confección y la industria química.

País de montañas, volcanes, lagos y ríos, cuenta con 22 departamentos. Su patrimonio es: Parque nacional del Tikal, Ciudad de Antigua Guatemala, Parque Arqueológico y Ruinas de Quiriguá.

Guatemala proviene de un vocablo náhuatl: Quauhtlemalla, que traduce "lugar de muchos árboles".

Idiomas: Español, Xinca, Garifuna, Kaqchikel, K'iche, Tz'utujil

Población: 17.709.746

Moneda: Quetzal

Platos típicos: Kagik, jocón, pepián, caldo de res, hilachas, paches, dobladas, fiambre, shucos, tamales de chipilín y enchilada.

Las enchiladas son unas tortillas de maíz finas rellenas con remolacha rayadas, con huevo duro en rodajas, salsa de tomate, queso en polvo y perejil picado.

Música tradicional es la marimba.
 Danza de los moros y cristianos.
 Danza de Rabinal Achí.
 Danza del palo Volador.
 Danza del Venado.
 Danza de los micos.
 Danza de la Conquista.

Azerbaiyán

Azerbaiyán es un país y antigua república soviética rodeado por el mar Caspio y las montañas del Cáucaso, que recorren Asia y Europa. Su capital, Baku, es famosa por su ciudad interior medieval amurallada.

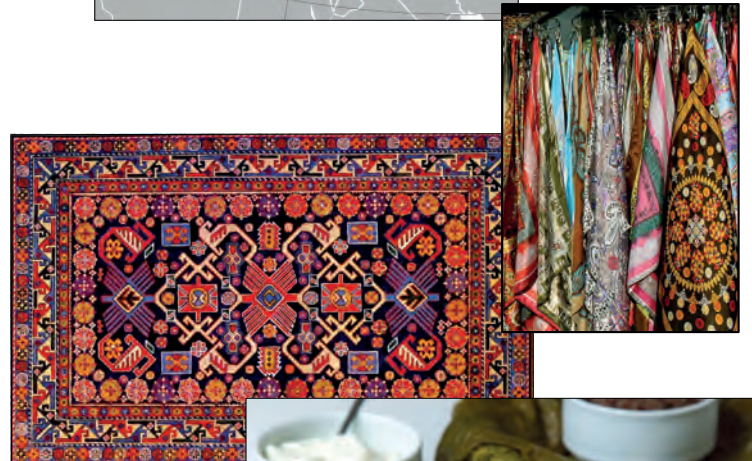
Dentro de la Ciudad Interior se encuentra el palacio de los Shirvanshah, un lugar de retiro real del siglo XV, y la torre de la Virgen, hecha de piedra hace siglos y que domina el paisaje de la ciudad.

Geográficamente se encuentra en la región del sur del Cáucaso de Eurasia, a caballo entre Asia occidental y Europa del Este.

La longitud total de las fronteras terrestres es de 2.648 km, de los cuales 1.007 son con Armenia, 756 con Irán, 480 con Georgia, 390 con Rusia y 15 con Turquía. El país tiene un enclave sin salida al Mar Caspio, la República autónoma de Nakhchivan.

La cultura de Azerbaiyán se ha desarrollado como resultado de muchas influencias, es por eso que los azerbaiyanos son, en muchos sentidos, biculturales. Hoy en día las tradiciones nacionales están bien conservadas a pesar de las influencias occidentales, incluida la cultura de consumo globalizada. Algunos elementos principales de la cultura azerbaiyana son: la música, la literatura, las danzas y el arte folclóricos, la cocina, la arquitectura, la cinematografía y el Novruz Bayram, una fiesta familiar. Este último se deriva de la celebración tradicional del Año Nuevo en la antigua religión iraní del zoroastrismo.

La alfombra azerbaiyana y los pañuelos nacionales Kelagai son obras maestras de la UNESCO catalogada como Patrimonio Cultural Inmaterial de la Humanidad

Dolma, una comida tradicional azerbaiyana

La cocina tradicional es famosa por la abundancia de verduras y hortalizas que se utilizan según la temporada en los platos. Las hierbas frescas, como la menta, el cilantro, el eneldo, la albahaca, el perejil, el estragón, el puerro, el cebollino, el tomillo, la mejorana, la cebolla y el berro son muy populares y, a menudo, acompañan a los platos principales en la mesa. El *plov* de arroz con azafrán es el alimento estrella y el té negro es la bebida nacional. Los platos tradicionales incluyen el *bozbash* (sopa de cordero), *qutab* (empanada frita con relleno de verduras o carne picada) y *dushbara* (especie de albóndigas de masa rellenas con carne molida).

Recetas de Paraguay

Mbeju

Ingredientes:

- 500g de almidón de mandioca
- 250g de queso curado
- 200g de mantequilla
- 1 cucharadita de sal

Preparación:

Eche el almidón junto con la sal en un recipiente, añada el queso, agregue la mantequilla. Mezcle todo muy bien con la mano para lograr una textura de arena no muy fina. Deben formarse bolitas más o menos grandes, por eso recuerda, no debe tener aspecto de masa. Engrase un poco la sartén solamente para evitar que se pegue la masa y cuando esté bien caliente extienda una porción de la masa. La masa no se aplasta en la sartén, solo debemos sellar los bordes con una cuchara. La masa se voltea para dorar por ambos lados.

Cocido

Ingredientes:

- 2 cucharadas de yerba mate
- 3 cucharadas de azúcar
- Cáscara de naranja

Preparación:

Paso 1: Se coloca la yerba mate con el azúcar y la cáscara de naranja.

Paso 2: Agregar un carbón de leña encendido para que los ingredientes se empiecen a fundir.

Paso 3: Añadir agua caliente y dejar reposar para que el líquido absorba los sabores.

Paso 4: Colar la infusión para que resulte un Té.

Puede tomarlo puro o agregar leche. Se sirve caliente.

Los platos típicos de Paraguay:

El tereré es la bebida oficial de Paraguay (yerba Mate en una Guampa y bombilla y agua fría con diferentes infusiones) y es patrimonio cultural de la nación.

También tenemos muchos platos típicos muy ricos como por ejemplo la sopa paraguaya (sólida), la Chipa (un pan de mandioca), la mandioca (sustituye al pan), Chipa Guasu (un bizcocho salado de Choclo), Vori-vori (bolitas de maíz con queso que sustituye los fideos en la sopa), el cocido (un tipo de té), Mbeju (tortitas de harina de mandioca)... A mí me gusta todo, pero si tuviese que elegir un plato me quedaría con el desayuno que me recuerda a mi infancia, mi casa y mi familia: el Mbeju con el cocido

Receita do pão de queijo

Para prepararmos esta gostosa receita brasileira precisamos:

- 1 xícara de leite.
- ½ xícara de óleo.
- ½ colher (café) rasa de sal.
- 500g de polvilho doce (farinha de tapioca).
- 2 ovos
- 1 ½ xícara de queijo meio curado ralado ou parmesão ralado.

Primeiro colocamos o polvilho numa tigela ou malga. Levamos à fervura, numa panela, o óleo, a água, o leite e a pitada de sal e retiramos para ir acrescentando a mistura, aos poucos, na tigela com o polvilho criando uma massa até esta não ficar colada à mão.

A seguir acrescentamos o queijo e os ovos e continuamos a ligar tudo até a massa não grudar nas mãos. O passo seguinte é fazermos as bolinhas de pão para o qual devemos enfarinhar uma pequena superfície onde ir sovando a massa até ficar macia e começar a enrolar pequenas bolinhas com ela.

Para finalizar, pode assá-las em forno médio pré-aquecido (180° - 200°) por volta de meia hora ou guardar no congelador para assar noutra ocasião.

O pão de queijo é uma iguaria oriunda de Minas Gerais, muito difundida em todo o Brasil. Embora não haja registro de local e época exata de sua criação, talvez se tenha originado em meados do século XVIII.

Apesar de ser denominado como "pão", o pão de queijo consiste basicamente em um tipo de biscoito de polvilho azedo ou doce, acrescido de ovos, sal, óleo vegetal e queijo, de consistência macia e elástica, existindo variações.

tigela ou **malga**: recipiente côncavo sem assas | **grudar**: colar, agarrar-se | **macia**: o mesmo que suave | **Iguaria**: Qualquer comida bem confeccionada

Estudar en Galicia

Son alumna de galego e portugués no EPAPU Eduardo Pondal e gustaríame contarvos como está a ser a miña experiencia estudando estas dúas materias á vez.

Agora vivo aquí, así que decidín prepararme o bacharelato en Galicia. Confeso que nun principio deume un pouco de medo estudar en Galicia por causa do idioma, porque me custaba moitísimo entendelo na rúa e mesmo na televisión.

As primeiras semanas foron un pouco máis difíciles, pero despois había moitas palabras que me soaban pola súa semellanza co español e co valenciano. Por outro lado, había tamén palabras moi difíciles, basicamente porque algunhas nunca as tiña escoitado e aínda por riba outras se escribían ao contrario do que en castelán, como por exemplo "avogado/advogado" vs "abogado". Outras tiñan tamén unha pronuncia difícil para mín.

Pero cando conseguín pasar a barreira inicial das diferenzas ortográficas e entender o profesor aí comecei a animarme co galego. Por mor de dicir que xa comezara a entendelo mellor, comentáronme a opción que tiña de facer tamén portugués. Penseino durante un par de semanas até que dei o paso.

Nun principio esperaba que me resultase máis fácil, porque se parece moito ao galego. Pero na miña primeira clase non me soaban parecidos. Así que me desanimei e non sabía se fixera ben... Contodo, aos poucos fun facendo as tarefas e tomando apuntamentos e xa o ía entendendo mellor.

Por outra banda, en clase comecei a entender máis o profesor de portugués, porque ao principio custábame moito entendelo. No que máis notaba as diferenzas era na pronuncia.

O contido das clases é moi específico e ameno, e creo que con esforzo e dedicándolle tempo irei notando os resultados. Hoxe en día xa me atrevo a

escoitar algunha música en portugués, leo contidos en liña e mesmo vexo algunha serie en Netflix, e iso encántame!

O que me resultou mais curioso do portugués foron os usos formais e informais e as formas de tratamento, así como algunhas regras de ortografía, porque algunhas son contrarias a ortografía do castelán e outras iguais.

Tamén algúns falsos amigos porque por exemplo, cando lía "todavía" nos textos eu perdíame, porque en portugués significa "contodo" ou "sin embargo".

Actualmente aínda me queda moito por descubrir do galego e do portugués, pero teño moitas ganas de seguir aprendendo.

DISQUE DISQUE

Clube de Leitura EPAPU
Eduardo Pondal

O noso clube de lectura

Neste ano académico 2022-2023 levouse a cabo máis unha vez o Clube de Leitura da nosa escola, o Disquedisque.com

Catro foron as obras lidas ao longo do ano, dúas por cuadrimestre:

- *El baile de las locas*, da francesa Victoria Mas
- *Azucres*, de Bibiana Candia
- *Beleza Vermella*, de Arantxa Portabales
- *A culpa*, de María Solar

As catro foron ben acollidas e desfrutadas sendo que cada unha delas tivo o seu aquel máis especial dentro do seu estilo

A primeira das obras, *El baile de las locas*, trasladounos a finais do século XIX nun reivindicativo baile vital e relato onde as mulleres son protagonistas e heroínas silenciadas, recluídas e maltratadas por unhas figuras masculinas violentadoras, limitantes y avasaladoras. Relato impactante e reivindicativo.

A segunda das obras, *Azucres*, de Bibiana Candia, é unha espeluznante historia baseada nun acontecemento histórico tamén de finais do século XIX, onde as vítimas son 1700 mozos galegos que foron enganados e levados para Cuba como escravos. Relato de feitos tan horripilantes como reais.

Unha novela que te envolve e te vai levando nunha ilusionante viaxe cara o máis desgrazado futuro.

A terceira das obras escollidas pola nosa coordinadora, Dulce Ferrández, foi a obra de Arantza Portabales, *Beleza Vermella*, é unha novela negra onde a ficción ábrese paso e lévanos até un Santiago contemporáneo, creativo e vangardista á vez que algo escuro, tétrico e onde seis persoas son as sospeitas do espectacular asasinato. Suspense e emoción ao máis clásico estilo das novelas negras.

Para fechar o ano de leituras foi seleccionado o título *A culpa*, de María Solar.

A obra recebeu o premio Xerais de novela no ano 2022 e, pese a que ofrece algunhas páxinas interesantes onde a intriga e o misterio nos levan a seguir lendo sen parar, tamén nos mistura algunha pasaxe algo inconexa e algo inverosímil que non nos quita, por iso, de termos vontade de chegar ao fin da historia e con ela a das dúas das protagonistas. Actual e inquietante á vez.

Reina Roja de Juan Gómez-Jurado

Por fin se ha forjado una nueva generación de escritores que se han atrevido a salir de la comodidad del ombligo y a apreciar, no solo en agosto —“ej que... qué bien se come aquí”—, toda la riqueza de este país de países.

Hartos ya de tanta Guerra Civil, de tanta Rambla y de tanta seña Cibeles, han comenzado a fabular sobre este tesoro para ellos descubierto ahora —manda carallo— que es el Norte de España.

Esta nueva literatura echa mano de creencias, cultura, paisaje y paisanaje norteño para crear suspense de calidad y desenmarañar crímenes e investigaciones bien elaboradas. El resultado son obras trepidantes, de lectura rápida, fáciles de entender y difíciles de dejar. Enganchan porque el misterio merece la pena, porque hablan nuestros idiomas y ennoblecen nuestra tierra.

Pongamos que hablo de *Todo esto te daré* de Dolores Redondo o de su *Trilogía del Baztán* —extremadamente recomendable—, o de *La ladrona de huesos* de Manuel Loureiro, pero no es el caso. Hoy toca comentar a Juan Gómez-Jurado y su *Reina Roja*, el primero de la trilogía.

La acción principal se sitúa en Madrid, lo que realza más aún el contraste con sus protagonistas. Por un lado tenemos a un policía vasco, Jon Gutiérrez —de hueso ancho, no obeso— obligado a depurar sus errores en la capital. Mitad arrepentido y encantado, debe conseguir que la Reina Roja se implique en este baile. Ella, Antonia Scott, excéntrica y pieza clave de este complejo rompecabezas compartirá protagonismo con él. Juntos encabezan la investigación de dos terribles sucesos, en apariencia, independientes: el asesinato de un joven en una urbanización de súper lujo y el secuestro de una mujer, ambos de familias fácilmente reconocibles.

El malogrado joven es hijo de una estirpe de economistas que dirigen una entidad cántabra, no meras sucursales del banco hispanoamericano.

Su madre, directora bancaria se llama Laura Trueba —un auténtico botín—.

La mujer secuestrada es hija de un importante empresario gallego, posiblemente el más rico de Europa, dedicado al textil... obviamente nos referimos a Ortiz, Ramón Ortiz, ¿quién sino?

Pero esta novela esconde en su redacción un juego a mayores. En casi todos sus capítulos Juan Gómez Jurado no ha podido evitar —ni ha querido— introducir frases, títulos o versos de canciones de Joaquín Sabina...

Aparecen escondidos a la vista de todos los lectores y sin embargo, solamente aquellos a los que les gusten las canciones, que no necesariamente el cantante, disfrutarán de un entretenimiento extra. Es un bonito reto, como el que he intentado plagiar sin mucho éxito... Hay cinco referencias ¿te atreves a detectarlas?

Viagem ao coração da escrita em português

Nesta recensão queremos mostrar uma série de primeiras leituras em português, para pessoas primeiras leitoras em idade, mas não só. Estas escolhas também são para aquelas pessoas galegas ou com conhecimentos de galego que gostariam de se iniciar nas ricas literaturas desta língua tão acessível quanto próxima à nossa.

Vamos ir referindo títulos, num início mais simples ou de primeiras leituras e posteriormente algum que outro clássico mais complexo por onde continuarmos neste mergulho multicultural e ao mesmo tempo tão inerente.

Antes de começarmos vamos dar umas breves dicas de como podemos ler português à galega¹ (na tabela ao lado→).

Dito isto, começamos por nomear uma linda edição intitulada *Quando eu nascí*, com texto de Isabel Minhós Martins e ilustrações de Madalena Matoso que, com os seus lindos desenhos e um texto que nos embala, nos transladam a esse momento inicial em que nascemos, onde tudo é novo e tudo temos por descobrir.

NH	Ler como Ñ (unha)
LH	Ler como LL (palha)
J e G+e/i	Ler como X
X	Ler como X (caixa, exercício), como S (máximo), ou como KS (táxi)
-ÃO e -ÃOS	Ler como -ÓN (razão) ou -ÁN / -AU (irmão) e -ÁNS / -AUS (mãos)
-Ã	Ler como -Á (irmã) ou -ÁN (fã)
-ÃE e -ÃES	Ler como -AI (mãe) e AIS (mães) ou -ÁNS (pães)
-ÕES	Ler como como -ÓNS (camiões)
S, SS, Z e Ç	Ler com sesseio, como se fôssemos da Costa da Morte
-M final	Ler como -N (fim) ou como Ø (homem)
verbos terminados em -AM	Ler como -ON (comeram)

É a metáfora para esta nova viagem lendo em português: à descoberta de todo um novo mundo cheio de coisas lindas, novos espaços e novas oportunidades.

A seguir convidamos à leitura d'*Os rinocerontes não comem panquecas* uma tradução brasileira de Anna Kemp com ilustrações de Sara Ogilve cheia de imaginação e tenrura.

¹ Para saberem mais:

<https://pgl.gal/como-ler-portugues-com-pronuncia-galega/> ou <https://www.edu.xunta.gal/centros/cpicaboarea/system/files/lerport.pdf>

De amigos imaginários, mas reais, com idêntica parceria na autoria, divertimo-nos com uma história clássica com dragão e princesa onde, afinal, a estória é uma outra um pouco diferente e empolgadora. Falamos d'A *pior princesa do mundo*.

E como o universo da língua portuguesa é muito vasto, referimos agora *O voo do Golfinho*, uma estória mágica narrada pelo angolano Ondjaki com ilustrações da polaco-suíça sita em Lisboa Danuta Wojciechowska.

Um livro sobre a liberdade, a liberdade e a liberdade de ser. De voar nadando e nadar a voar entre o que se é e o que se quer ser, e a possibilidade de podermos sonhar e nos redefinirmos, sempre.

Da África mágica voltamos para uma artista multidisciplinar portuguesa como é Catarina Sobral que com a estória *O meu avô* nos encanta com a suas ilustrações e a bonita, tenra e relação de admiração entre um neto e o seu avô.

Retomamos a nossa autora inicial, lisboeta, Isabel Minhós Martins; desta vez com ilustrações de João fazenda que nos enfiam numa estória de ginásticas; para exercitarmos mente e corpo e termos uma visão consciente e crítica da realidade que nos rodeia, além de ser uma caminho para a aprendizagem com e das virtudes mais básicas da vida natural.

Ginásio animalístico é, também, uma metáfora bonita e engraçada da vida atribulada e sem consciência que por vezes assumimos nas cidades que habitamos.

Da letra de Inês Fonseca e dos traços de Nicolau fazemos uma viagem utópica, cheia de *Vincos* e sulcos que nos levam pelos mais inimagináveis, absurdos e inquietantes pensamentos, vivências, labirintos, sonhos e marcas nas pessoas de todos os tipos e cores.

Para começarmos com algum livro mais completo, que não talvez complexo, propomos ler uns contos ao mais puro estilo clássico e tradicional; recolhidos em Trás-os-Montes, são recontados pelo mestre Alexandre Parafita e coloridos por Sofia Travassos Diogo: *Meia dúzia de contos tão alegres como tontos*. Como o próprio título indica são seis histórias com animais protagonistas que pecam com os seus defeitos; ou gatos que ajudam a moços pobres a desposarem princesas; princesas teimosas que aprendem lições com piolhos... contos maravilhosos com esse tom fabuloso e que terminam sempre com uma moral da história que contribui para o processo de ensino-aprendizagem da nossa vida em sociedade.

Depois deste início podemos finalizar a apresentação com algumas recomendações clássicas e fundamentais a não perder¹, mas que já requerem uma maior concentração e tempo para a sua leitura como são:

- *O embargo*, de José Saramago (Portugal)¹
- *O Alienista*, de Machado de Assis (Brasil)¹
- *Contos do nascer da terra*, de Mia Couto (Moçambique)¹
- *O gato malhado e a andorinha Sinhá*, de Jorge Amado (Brasil)¹
- *Contos tradicionais da CPLP*, vários autores/as (vários países)¹

¹Estes últimos cinco títulos podem ser facilmente encontrados em pdf na Net

Mariña surrealista, Urbano Lugris